

УДК: 930.85(4)''17/18'';
72/76(38);
796.032.2(091)
примљено за штампу: 10. 3. 2010.

Мирослава Малешевић

Етнографски институт САНУ, Београд
eisanu@ei.sanu.ac.rs

Рађање олимпијског пламена: античка Грчка и европски идентитет (II)*

Модерне Олимпијске игре, установљене 1896. године, представљале су један од одјека вишевековне фасцинације западне Европе антиком. Феномен обожавања антике довео је до новог редефинисања прошлости европске цивилизације, до напуштања библијске приче и постепеног настајања секуларне приче коју зовемо модерном историјом, у којој су Грчка и Рим постале главне референце о пореклу. Исти процес довео је и до формирања националних држава које су, осим прављења сопствених националних историја, заједничко културно порекло виделе у античкој Грчкој. Наравно, Гали, Франци или Германи имали су мало тога заједничког са старим Грцима; модерне европске нације уједињује то измишљање слике антике и убеђење да је она извориште њиховог културног идентитета. Не само да су, на пример, Французи и Енглези, крајем 18. века веровали да воде порекло од античке Грчке, него су ту причу потом успешно „продали“ и модерним Грцима, а потом и остатку света. У вези са тиме, у овом тексту говорим о генези и трансформисању идеје о оживљавању Олимпијских игара – од настанка „мита о пореклу“, који су модерне европске националне државе нашле у античкој Грчкој, до преношења тих светиња култа прошлости у данашњу Кину, тачније – измишљања кинеског „грчког“ порекла. „Света места сећања“ европских националних држава уграђују се на овај начин у причу о прошлости и идентитету Кине, постају њена „античка“ традиција.

Кључне речи: обожавање антике, националне државе, Грчка, (нео)хеленски идентитет, Олимпијске игре.

Настајање „античке Грчке“

Први контакти Запада са класичним старинама били су посредни, углавном преко сачуваних текстова староримских писаца, као што је био Плиније, и различитих записа које су, обилазећи територије Старе Грчке и сусрећући се са остацима њене цивилизације, у своје земље доносили малобројни

* Овај рад је резултат рада на пројекту *Србија између традиционализма и модернизације – етнолошка и антрополошка проучавања културних процеса* (бр. 147020), који финансира Министарство за науку и технолошки развој Републике Србије.

путници и заљубљеници у старине. Међу првима који су наслутили значај тих материјалних остатака и који су, „дивећи се њиховим лепотама“, пропутовали готово све грчке крајеве, описујући их и правећи цртеже скулптура и грађевина, био је Киријак из Анконе, италијански трговац и дипломата из XV века. Међутим, његово схватање да су „споменици и натписи поузданији сведоци прошлости него текстови античких писаца“ (Babić 2008, 21) делили су и током наредна два века тек ретки учени људи. Киријак, као ни његови каснији истомишљеници, није „ни страшћу према античкој Грчкој нити оригиналним приступом проучавању прошлости“ (Babić 2008, 21) изазвао нарочито интересовање међу својим савременицима. Један од вероватно најзначајнијих момената којим је отпочео процес прављења слике и Старог Рима и Грчке, тада означаване заједничким именом *антика*, представљало је откриће скулптуре познате као Лаоконова група,¹ ископане у једном римском дворишту 1506. године. Остало је забележено да је о томе одмах био обавештен папа Јулије II, и сам заљубљеник у старине и њихов сакупљач, из чије је колекције чувени Аполон већ био изложен у ватиканском врту Белведере. Папа је на место ископавања послао свог архитекту Ђулијана да Сангала, да процени значај открића, а – према записима – догађају је присуствовао и Микеланђело (Haskell and Penny 1998, 242). Сангало је без двојбе у овој ископини препознао скулптуру Лаокон, коју је Плиније у „Историји природе“ описао као најзначајније скулпторско дело Старе Грчке, дело које „међу свим сликама и скулптурама заслужује највеће поштовање“ (Haskell and Penny 1998, 243). Осим дивљења величанственој лепоти и дотад невиђеном занатском умећу с којим је ова статуа урађена, њено откриће је међу ученим Европљанима изазвало праву сензацију из још једног разлога. Док су друге скулптуре (или остаци грађевина), и пре него што су ту изложене, биле познате и виђане на различитим местима као део свакодневног урбаног пејзажа, са овом је контакт постојао једино преко Плинијевог текста. Извађена из земље, *ојредмећена*, при том потписана именима тројице грчких мајстора са Родоса (Hagesandrus, Polidorus i Athenodorus) (Haskell and Penny 1998, 243), Лаоконова статуа је сада постала материјална потврда веродостојности Плинијевих описа, валоризација ауторитета који је овај римски писац до тада уживао. Био је то практично идеалан спој античког текста и физичког артефакта – потпуни доказ стварног постојања мање-више имагинарне прошлости, о којој су говорили сачувани писани документи (Haskell and Penny 1998, 243). Скулптура коју је папа одмах купио пренета је у Белведере и постављена поред Аполона, у посебној ниши. Временом је колекција, названа „Antikvario dell statue“, попуњавана новим делима, као што су Торзо, Нил, Тибар, Венера, Клеопатра итд. Изложена на једном месту, ова дела су нудила посетиоцима једну потпуно нову, свежу визију не сасвим издиференциране, претхришћанске давнине, брзо постајући извор инспирације великим ренесансним уметницима попут

¹ Лаокон је у Хомеровој Илијади опеван као свештеник који је упозоравао сународнике да „не верују Данајцима ни када дарове доносе“. Богови су га због тога казнили, шаљући огромне змије које су подавиле њега и његове синове. Скулптура приказује сцену њихове борбе са змијама.

Рафаела, Тицијана и Микеланђела. Колекција Белведере је током наредних неколико векова снажно и свеобухватно утицала на све продубљенију идентификацију Западне Европе са представом антике (не само у уметности, него у култури у ширем смислу), која је ту први пут јавно презентована. Интересовање за антику од стране ретких познавалаца и заљубљеника од тада непрестано расте и иницира настајање бројних других колекција: у следећа два века, сакупљање старина постаје општи тренд и ствар престижа, пре свега међу европском аристократијом (Benjamin 2009: 9–10). Почетком XVIII века, осим племства, старине је почела да открива и нова грађанска класа у Енглеској, Немачкој, Русији, Скандинавији и другде у Европи. За кратко време су сви имућнији слојеви похрлили самом извору антике – у Рим, где су их, макар и у руинама, дочекивале прелепе грађевине, наслеђе Старог света, чију су величину прокламовали учени људи, песници и научници.² „Енглези, Немци, Руси нису имали ту велику прошлост, нису поседовали ту славу. Имали су само готске катедрале и замкове из непосредне феудалне епохе“ (Plumb 1959). Веома брзо је – за сваког немачког или енглеског аристократу – одлазак или слање синова на *велико њуџовање* кроз Европу, до Рима, постало неопходност и питање културе. Током две-три године проведене на „топлом југу“, младићи су се, осим књишког образовања и стицања знања из различитих вештина, посвећивали разгледању, дивљењу и непосредном упознавању са великим наслеђем „вечног града“. Са новим схватањима, идејама, вредностима, са новим одгојем и укусом, млади људи су се враћали кућама сматрајући себе истинским наследницима римских цезара. Одлазили су руку пуних лажних или правих артефаката, купљених у „антикној продавници Европе“ (Plumb 1959). Фигуре од бронзе, литографије, мермер, новчићи, натписи и порцелан пунили су њихове домове, „доносећи софистицираност удаљеним местима европског друштва“ (Plumb 1959) и ширећи међу западним светом љубав према античкој Европи и њеном културном наслеђу. У бројним шароликим колекцијама које су тада настајале није се правила разлика између римских копија и оригиналних грчких дела: све је то заједно чинило једну углавном фрагментарну слику антике, у којој је Стари Рим имао доминантно место, а кроз коју се Грчка назирала тек посредно, само као део оваквог великог римског мозаика. Сви путеви су, да тако кажем, заиста водили у Рим. Или је бар тако било до сензационалног ископавања Херкуланума и Помпеје, античких градова у јужној Италији који су разорени и прекривени лавом приликом ерупције Везува, 79. године.³ Ово откриће је одјекнуло Европом из бар два

² Рим је дуго био значајан, најпре као хришћански центар, а потом као центар антике. У њему се налазила и Француска академија лепих уметности, где су по надахнуће, на извор, одлазили најбољи уметници. Сваки уметник од неког значаја проводио је тамо неколико година, проучавајући античке артефакте и слике високе ренесансе (Hugh 1968, 30).

³ Херкуланум је откривен 1709. године приликом копања једног бунара, када је нађен затрпани амфитеатар, а ископавање је настављено 1734. године, под систематском контролом двора. Темељно истраживање Помпеје започело је десет година касније, али се у почетку није засигурно знало о ком се граду ради, па је до 1763. године она била позната под именом *Civita* (Haskell and Penny 1998, 74).

разлога. Кроз мноштво одлично очуваних старих грађевина, које су близу две хиљаде година стајале затрпане дубоким слојем пепела – међу којима и амфитеатар, форум, јавна купатила, куће за становање, затим мозаици, фреске, скулптуре и ситна пластика, предмети за свакодневну употребу, делови покућства итд. – изронио је на светло дана читав живот ових римских градова, онакав какав је био када је у тренутку вулканске ерупције прекинут и окамењен. Ископавање Херкуланума и Помпеје пружио је изванредно детаљан увид у део прошлости Римске империје на њеном врхунцу. А кроз прошлост Рима је из другог плана – преко сачуваних зидних слика позног хеленизма, преко рукописа на папирусу са текстовима грчких филозофа, преко осликане грнчарије и других артефаката – почела да се пробија до тада скоро непозната слика *грчкој свећи у оријиналу*. Непосредан сусрет са аутентичним делима ту ископаним био је, аналогно открићу Лаокона, непобитан доказ да култура која је замишљана углавном на основу текстова римских писаца, о којој су сазнања била посредна, није фикција, већ да је стварно постојала. Откриће Херкуланума и Помпеје, којим је Грчка, може се рећи, ушла директно у савременост, постала опипљива и видљива, убрзо ће довести до померања тежишта, односно – до довођења у питање неприкосновености Старог Рима и постављања Грчке у центар европске културе.

Кључна улога у формирању тог новог наратива, који је усмерио популарни укус према Грчкој и значајно обележио интелектуалну климу позног XVIII века, припада немачком археологу и историчару уметности Јохану Винкелману (Winckelmann, 1717–1768). Наравно, о антици је већ било написано доста књига и пре него што је овај истраживач објавио своја прва дела о грчкој уметности. Међутим, као што су колекције старина биле несистематизоване, без унутрашњег реда и логике у начину њихове презентације, тако су се и у овим текстовима аутори углавном бавили само брижљивим описивањем предмета, не уносећи никакве референце везане за њихову вредност, аутентичност и хронологију (Leppmann 1971, 154). У свим тим ранијим публикацијама, под појмом *антика* подразумевао се дуги период између петог века п. н. е. и владавине византијског цара Фоке; материјални остаци из целог тог раздобља имали су једнаку важност, а разлика између грчке и римске антике се, у ствари, и није правила.⁴ Винкелман је био први који је, проучавајући непосредно колекцију скулптура у Ватикану (Аполон Белведерски, Лаокон, Торзо, итд.) и ископине Херкуланума и Помпеје, применио појам уметности и историјски метод у систематизацији и интерпретацији ових дела. Усвајајући веровање да се историја креће циклично, из раста у (пр)опадање, конципирао је историју античке уметности у виду органског процеса, делећи је у четири периода, од којих се сваки одликовао сопственим стилем: рани или архаични период (пре Фидије), величанствени период (Фидија и савременици), елегантни или лепо период (од Пракситела до Лисипоса) и, коначно, дуги период имитативног стила, који је опстао све до пада Римског царства (Hopour

⁴ Један од таквих примера је књига: Bernard de Montfaucon, *L'Antiquite expliquée et representée en figures*, Paris 1719, коју наводи Leppmann (1971, 154).

1968, 59).⁵ Исто тако, осим детаљних дескрипција, намењених пре свега стручној публици, у ранијим делима је ретко када било назнака о томе да би те старине могле бити лепе, а још ређе да би могле бити инспиративне. Винкелман је променио обе ствари: са једне стране, уводећи принцип разврставања уметничких дела према хронологији и стиловима, а са друге стране, тумачећи их са становишта естетике и осећајног човека.⁶ Његова интерпретација грчке уметности и поетски начин на који је о њој писао и говорио сматрајући је толико супериорном у односу на све друге, да представља апсолутни стандард (Lerrmann 1971, 271) – снажно је подстакла стварање савремене слике о античкој Грчкој и успостављање новог односа у приступу класичној старини. Интелектуални свет свога времена научио је, како пише Н. Нонор, да другачијим очима посматра не само античке статуе него и грчку цивилизацију у целини: „Страст и готово мисионарско убеђење просветитељства пробија из његових текстова док стално изнова истиче да античке статуе нису само реликти нестале цивилизације, него живи уметнички радови значајни за његове савременике зато што представљају отелотворење суштине грчког духа“ (Нонор 1968, 58). Супериорна, недостижна лепота грчке уметности на њеном врхунцу (*'noble simplicity and calm grandeur'*) била је, у Винкелмановој визији, резултат утицаја како идеалне климе медитеранског поднебља, тако и политичких слобода грчке демократије, чиме је појам слободе први пут доведен у непосредну везу са највишим уметничким достигнућима. Као што каже Сташа Бабић, Периклова Атина није за Винкелмана значила само процват уметничког стваралаштва древне Хеладе, „већ врхунац читавог културног и политичког развоја“; на томе месту, где су људи живели у „слободи и племенитости“, у хармоничном споју лепоте духа и тела, настале су „непревазиђене вредности којима треба да теже будући нараштаји“ (Babić 2008, 16). Интелектуална елита Европе друге половине XVIII века брзо је прихватила слике античке Грчке „као извора са кога треба да се подмлади њихова сопствена култура“ (Babić 2008, 16). Винкелманове идеје о савршеним античким узорима, о бесмртној слави и величини читаве грчке цивилизације, одлучујуће су утицале на настанак неокласицистичког покрета, али и на пораст интересовања међу савременицима за грчку филозофију и књижевност, на развој

⁵ Исти процес, сматрао је Винкелман, поновио се у италијанској ренесанси: према тој подели, сликаре пре Рафаела звао је архаичним, Рафаело и Микеланђело су били величанствени, Коређо спада у лепи стил, а стил каснијих мајстора био је имитативни. Концепт развоја античке уметности кроз стилове временом се проширио на историју уметности у целини, због чега се Винкелман сматра оснивачем ове научне области.

⁶ У језику којим је Винкелман описивао грчке статуе, а посебно Аполона, многи су видели неприкривени еротизам. Неки су једноставно закључили да је његов страствени ентузијазам за ту статуу био директна транскрипција његове сопствене сексуалности. Ипак, као што кажу М. Beard и Ј. Hendersen: „Било би наивно сасвим искључити такву везу – замислити да је Винкелманова агенда била чиста љубав према уметности, а његов циљ једино да докучи суштину древног божанства. Али било би подједнако наивно поистоветити еротичку са реториком; и погрешно свести Винкелманово писање на кодирано испољавање његове сопствене хомеротске жеље“ (Beard and Henderson 2001, 111).

политичких идеја о демократији и слободи, на увођење грчке терминологије у нове научне дисциплине итд. Са друге стране, Винкелманове идеје су снажно инспирисале и писце и мислиоце романтизма, који су се – истовремено – оштро супротстављали његовим уверењима. Емоције које избијају из Хердерових речи: „У историји човечанства Грчка ће заувек остати место на коме је оно искусило своју најлепшу младост и невестинску лепоту (...) Грчка – егземплар све лепоте, отмености и једноставности! Младачачки процват људског рода – О, да је бар могло да траје заувек“ (Нопоур 1968, 62), или Шелијево тврђење: „Сви смо ми Грци. Наши закони, наша књижевност, наша религија, наша уметност, све потиче из Грчке“⁷ – јасно говоре о степену идентификације и одушевљења који је Винкелманова идеализација античке Грчке произвела међу европском културном и интелектуалном елитом. Може се рећи да је овај „песник и визионар неокласицизма“ (Нопоур 1968, 62) својим делом одлучујуће допринео померању целокупног тежишта европске културе са Рима на стару Грчку, пре свега зато што је први написао једну кохерентну, убедљиву и емотивну причу, у којој је успео да рушевине и остатке Старе Грчке дефинише и промовише у уметничка дела, и то дела највише вредности која је Европа наследила из прошлости, оне прошлости која је преко те приче, *заједно са њом причом*, коначно постала њена.

На таласу одушевљења Винкелмановим идејама и недуго након објављивања његових радова, уследиће још један догађај који је одиграо значајну улогу у процесу постављања грчке цивилизације у средиште европске културе – пребацивање „Партенонског мермера“ са Акропоља у Британски музеј почетком XIX века. Лорд Елцин (Elgin), страствени колекционар и заљубљеник у античку грчку културу, тада на месту британског амбасадора у Цариграду, добио је од турских власти, под чијом је управом Атина била од 1456. године, званично одобрење да са својим тимом започне истраживање на Акропољу (у то време – војној утврди): да прави скице и одливке споменика, да несметано врши ископавања, прикупља материјал, и понесе са собом у Енглеску „било који комад камена са натписима и фигуре које изабере, укључујући и делове партенонског храма“.⁸ Колекција мермерних комада (позната као Елцинов или партенонски мермер), коју су чиниле преостале скулптуре из рушевина Партенона, укључујући и део његовог фриза, као и различити архитектонски фрагменти из рушевина других акропољских грађевина – отприлике половина преживеле првобитне скулптуралне декорације, знатно оштећене током ранијих векова, прикупљена је и пренета у Лондон између 1801. и 1812. године. Преношење ових скулптура у Лондон имало је значајне последице за европску јавност, даље оживљавајући интерес за античку Грчку и утичући на савремене трендове у уметности. Збирку лорда Елцина откупио је 1816. године Британски парламент и предао је Британском музеју, који је од тада не-

⁷ P. B. Shelley, *The Complete Poetical Works*, Oxford University Press, London 1934, 447 – наведено према Yaouri (2001, 6).

⁸ Lord Elgin and the Parthenon Sculptures: www.britishmuseum.org.

прекидно излаже као део своје сталне поставке (Grupa autora 193, 7). Оно што је Винкелман постигао у смислу прављења приче о Грчкој као колевци цивилизације и „месту на коме је рођена историја“, може се рећи да је лорд Елцин постигао у физичком смислу: са једне стране, смештањем у Британски музеј, остаци античких скулптура промовисани су у уметничка дела непроцењиве вредности, а Акропол је истовремено, са друге стране, на тај начин променио своје значење и статус: од археолошке рушевине постао је културни и историјски споменик, чиме је Грчка (и управо Акропол, као епицентар) и физички уведена у европску баштину и у оквиру ње постављена на централно место.

Међутим, осим дивљења према скулптурама, и пре него што је збирка откупљена и изложена, Елцинов подухват је у британском друштву изазвао многа неслагања и протесте. Критичари који су се оштро противили изношењу мермера из Турске називали су његове поступке незаконитим и вандалским – поред осталог, и зато што је један број скулптура претрпео додатна оштећења у процесу демонтирања и припремања за транспорт (Meggan 1985, 1898–1899). У расправи пред Парламентом лорд је оптуживан да је у посед збирке дошао злоупотребљавајући свој амбасадорски положај, да је прекорачио овлашћења добијена од турских власти, а доведена је у питање и аутентичност самог документа – султановог фермана којим му је одобрен извоз предмета из земље. И мада је парламентарна истрага утврдила легалност читавог Елциновог пројекта, а влада откупила и предала збирку Британском музеју, расправа о томе јесу ли остаци са Партенона преношењем у Лондон сачувани од потпуног пропадања, или је у питању било безобзирно отимање туђег културног блага, траје и данас.⁹ Ипак, без обзира на то што су многе примедбе на цео подухват биле оправдане, треба имати у виду да лорд Елцин до античких предмета није дошао пљачком из освајачких похода, као што је то, на пример, било у случају Наполеонових освајања, већ уз дозволу државе на чијој су се територији они налазили, и да он у том тренутку није могао знати ни колико дуго ће турска власт ту потрајати ни да ће на том месту ускоро настати савремена грчка држава. Не треба такође заборавити ни чињеницу да је, трагајући за старинама, Елцин заправо радио исто што су током претходна два века радили готово сви припадници европске културне елите – путници, дипломате, властела: куповао је античке статуе и правио колекцију, што је пракса уобичајена за то време, опште место, мода нове епохе без које се, између осталог, не би могло замислити ни оснивање већине европских музеја. Остаје отворено и питање шта би са тим споменицима било да нису завршили у Британском музеју, где су добили значење непроцењиве вредности, значење какво нису имали за средину из које потичу. Или другачије: да ли би остаци тих споменика, и да ништа није однето, значили (будућој) грчкој на-

⁹ Међу многим расправама које се у данашње време о томе воде, видети, на пример Hitchens (1987). Скорашње отварање Музеја Акропоља у Атини (20. јуна 2009. године), посвећеног Партенону и осталим храмовима, покренуло је најновији талас грчких захтева за враћање скулптура из Лондона и њихово смештање у тај музеј.

ционалној држави више него што су значили Турској, каква би била судбина и Акропоља и приче око њега да тој држави није споља, са Запада, „ињектиран“ антички идентитет?¹⁰ Најзад, без обзира на то што оптужбе за преношење парthenонског мермера у Лондон (као и за друге, сличне подухвате) – које су доцније, а поготову у другој половини XX века критичари најчешће доводили у везу са политиком европског империјализма и колонијализма – нису без основа, не треба изгубити из вида чињеницу да је оваквом конструкцијом историјске приче, у којој је античка Грчка постављена у центар европске цивилизације као њено извориште, Европа пре свега „колонизовала сопствену прошлост“.¹¹

Међу најстрожим противницима Елциновог подухвата био је лорд Бајрон (1788–1824), славни британски романтичарски песник који се, као што је познато, страствено политички ангажовао у подршци ослободилачким покретима на југу Европе. Као и већина припадника његове класе, млади племић је 1809. кренуо на своје Велико путовање, које овога пута, због Наполеонових ратова, није водило према Риму, већ преко јужног Медитерана до Атине, где се први пут непосредно сусрео и са њеном античком прошлошћу и са њеним савременим становништвом. Са искуством „професионалног бунтовника“, које је у међувремену стекао служећи као регионални вођа италијанских побуњеника Карбонара у њиховом рату са Аустријом, Бајрон се 1823. године поново враћа међу Грке, да помогне устаницима у борби за ослобођење од отоманске власти. Учествујући у грчком рату за независност, песник се разболео и умро у Мисолонгију 1824. године, због чега ће у ослобођеној Грчкој бити слављен као национални херој.¹²

На таласу романтичарских идеја, из којих је, између осталог, проистекла свест о значају етноса и нације, односно етничког и националног културног порекла, Бајрон је међу првима видео етничку везу између некадашњих и савремених Грка, на основу чега је закључио да су они, а не Французи, Немци или Енглези, прави и легитимни наследници античке културе која је некада цветала на тим просторима. Другим речима, до романтизма су античке старине припадале западној цивилизацији, без разлике, односно доживљаване су као општа културна вредност. Кључну промену донео је романтизам и процес формирања националних држава заснованих на етницитету: кроз такву призму постало је јасније да модерним Грцима, као етничким потомци-

¹⁰ За време рата за независност, Акропољ је двапут био под опсадом, једном грчких (1822–1827), други пут турских снага (1827–1833), што је озбиљно оштетило преостале старе споменике. Такође, од 1824. до 1826. у Парthenону је била смештена школа намењена кћерима грчких устаника (Hitchens 1987, 24). Ови примери довољно говоре о томе какав је био однос према античким старинама пре формирања грчке државе и пројекта „убризгавања“ хеленског идентитета савременом грчком становништву.

¹¹ Види више у: *Ко је 'Goran Đorđević'?* (Интервју са Г. Ђорђевићем). 2003. Prelom br. 5, god. III, 174. Овом приликом изражавам захвалност Горану Ђорђевићу за стручно вођство кроз литературу из области која није моја специјалност, и драгоцене савете које ми је током писања овог рада давао.

¹² http://en.wikipedia.org/wiki/George_Gordon_Byron.

ма оних античких, становницима територије која ће постати грчка држава, у ствари припада ексклузивно право на класично наслеђе антике. Понесен оваквим идејама, Бајрон је, као претеча грчког национализма, страствено подржавао борбу за успостављање савремене грчке државе, која би могла да на себе и преузме ово непроцењиво наслеђе. Тако је прерана смрт овог песника и револуционара, практично на самом фронту, помогла да се још јаче разбуктају симпатије Европљана према грчким побуњеницима и њиховим циљевима. Његова је поезија, заједно са Делаacroовим сликама („Грчка на рушевинама Мисолонгија“), утицала на све снажније опредељење европског јавног мњења, које је здушно стало на страну устаника,¹³ а што је напoкон довело и до директне интервенције западних сила у њихову корист.

„Пребацивање“ античког идентитета на савремене Грке

Античко наслеђе свакако није било једини разлог због којег је Европа гaјила наклоност према идеји формирања грчке националне државе: циљ великих сила био је, пре свега, потискивање Отоманске империје са тих простора. Наравно, подршка грчком ослободилачком покрету у стварању модерне националне државе била је могућа и без позивања на причу о антици. Али како је прича већ постојала, и то „највећа прича“ на којој су претходно формиране генерације европске аристократије, у чијој је свести античка Грчка већ била мајка цивилизације, а они њени баштинници, било је сасвим разумљиво што су се они на њу и позвали. Као што каже Елеана Јалури (Yalouri), нису главне европске силе, које су помагале грчку националну независност, случајно изабрале да класична старина буде најпроминентније наслеђе нове нације (Yalouri 2001, 45). Будући да је овај процес коинцидирао са појавом романтизма, било је неминовно да се на неокласицистичку причу надовеже и „жеља романтичне Европе“ да се једном за свагда грчке земље ослободе од Турака, и да се формира модерна грчка нација, што упућује на закључак да су савремени Грци до свог античког порекла дошли првенствено преко романтичарског хеленофилства. Природно је да тај нови, антички идентитет није могао одмах да буде прихваћен у ширим слојевима становништва, али је зато елита образована на Западу (вође Националног покрета) имала свест о значају античке приче, и пригрлила је слику која је у Европи формирана о њима са великим поносом и ентузијазмом. Како, на пример, наводи Сташа Бабић, неке устаничке вође су већ на самом почетку рата, у намери да подигну борбени морал, позивале своје борце да се сете славне прошлости, „древне слободе Грчке, битака код Маратона и Термопила“, и „предака, који су пали за нашу слободу“ (Babić 2008, 35).

Овом „пребацивању“ античког идентитета на савремене Грке допринео је – у директном смислу – хеленофилни краљ Баварске, чији је син Ото 1834.

¹³ В. http://en.wikipedia.org/wiki/George_Gordon_Byron. Светлана Слапшак то зове европским колонијалним моделом „свеца малог народа“ (Slapšak 2007, 54).

године постављен за краља Грчке, након што су годину дана раније Отомани предали Акрополј баварском гарнизону који је учествовао у борбама за ослобођење Атине. Убрзо по завршетку рата за независност, у земљу је стигао Лудвиг Рос, немачки археолог, који ће бити и први професор археологије на новооснованом универзитету у Атини, с циљем да преузме управу над археолошком службом. Управо је археологија, и то посебно класична археологија, одиграла одлучујућу улогу у животу нове грчке државе, послуживши као „средство за обезбеђивање доказа кроз које ће се подржати национална прошлост и дати кредибилитет и 'научно оправдање' националним циљевима“ (Yalourı 2001, 21–22)¹⁴ – формирању грчког националног идентитета. Зато је један од њених приоритета на самом почетку било увођење мера за заштиту класичне антике. У том смислу је сасвим разумљиво што је за престоницу нове државе изабрана Атина: „само њено име повезано са славом класичног света, било је довољно да оправда такав избор“ (Yalourı 2001, 35). И наравно, Акрополј, као само оваплоћење те славе, одмах је постао предмет посебне пажње. Већ у лето 1834. године симболично су отпочели радови на његовој обнови, а први задатак грчких археолога и њихових баварских ментора био је, према речима Е. Јалури, да са Акропоља уклоне све остатке прошлости који нису припадали класичној ери: „сви каснији споменици (средњовековни, турски и раномодерни) били су унишћени у интересу очувања једино споменика V века пре н. е.“ (Yalourı 2001, 36) (курзив мој).

У процесу изградње самосвести грчке националне државе, засноване на античком наслеђу, односно – усвајања слике о себи формиране на Западу, којим је млада држава настојала да се европеизује, модернизује и ухвати корак са савременим светом, веома важну улогу имао је и национални образовни систем: лекције из језика, географије и, посебно, историје имале су за циљ да истакну идеју непрекинутог трајања и јединства грчке нације од антике до савремености. Ипак, упркос амбициозном државном пројекту, имплантирање хеленског идентитета није се могло одвијати једноставно, будући да се, као што сам у првом делу овог текста већ поменула (Малешевић 2009, 21–22), у оквиру грчког идентитета гранају две линије: једна која се везује за непосредну грчку прошлост, за хришћанство и византијску традицију („унутрашњи“, ромејски идентитет), и друга која усваја западни („спољашњи“) поглед и сматра да полаже пуно право на антику као своје национално наслеђе (Herzfeld 1987, 111, 114). Зато је главни проблем са којим су се градитељи идентитета суочили, у настојању да докажу директну везу модерне грчке нације са славном античком прошлошћу, било успостављање историјског континуитета. Недоумица око тога ко су преци – „Платон или црквени оци“ (Dichev 2002, 238),¹⁵ Зевс или Девица Марија – појавила се и пред црквом, која је сама морала да тражи одговор на дилему наметнуту споља. Јер, као што каже И. Ди-

¹⁴ О улози коју су у прављењу приче о националној прошлости имали музеји видети, на пример Gavrilović (2008).

¹⁵ Сличан проблем око избора традиције („потичемо ли од Светог Петра или од Цезара“) имао је и хришћански Рим/Ватикан са античким Римом.

чев (Ditchev), „практиковати обожавање предака (‘прогомоплексија’) и обожавање антике (‘архајолатрија’) није било једноставно у култури у којој је православна црква већ једном раскинула са паганском праксом. Требало је прогутати од стране патриота уведена античка имена (попут Ахила) која су почела да замењују она хришћанска“ (Ditchev 2002, 238).

Недоумице око избора идентитета: олимпијска иницијатива

О свему овоме сведочи и судбина идеје о обнављању Олимпијских игара, покренуте у Грчкој недуго након стицања независности. У тек насталој држави, без икакве традиције модерног спорта, са становништвом чија је прошлост била дефинисана хришћанском и византијском културом, у којој се потенцирао примат духа над телом, и које се још није у потпуности саживело са новом, западноевропском сликом о себи, разумљиво је што су први такви покушаји наилазили на тешкоће и неразумевање, и што су били мање-више неуспешни. Али управо ти примери добро илуструју не само дилеме са којима се суочавала нова нација, „разапета између два супротна стереотипа, хеленског и ромејског“ (Herzfeld 1987, 41), већ и амбиваленцију која је настајала у процесу профилисања и сазревања односа између спољашњег и грчког хеленства (тачније – два аспекта истог, западног погледа) (Малешевић 2009, 22). Са свешћу о томе да су их векови под отоманском влашћу оставили на маргинама модерне европске историје, многи Грци су антички идентитет прихватили у нади да ће их величанствена прошлост приближити успешним, модерним нацијама, попут Француске или Енглеске, али осећајући истовремено „тешки терет славе старе Грчке и питајући се може ли нова нација оправдати своју античку репутацију“ (Young 1996, 2). Другим речима, усвајање хеленства носило је од почетка дилему избора: укључити се у нови поредак Европе XIX века, или се фокусирати на обнављање славе античке Грчке. Међу првим и најупорнијим заговорницима „поновног рађања Грчке“, рестаурације целокупне античке културе кроз идеју обнове Олимпијских игара, био је романтичарски песник Панајотис Суџос (Panagiotis Soutsos). Школован на Западу, у Паризу, Падови и Бечу, где је очигледно и усвојио бајроновске идеале, Суџос се одмах по завршетку рата за независност враћа у земљу и у часопису „Хелиос“ (који је сам покренуо у првој, привременој престоници Нафплиону) објављује две поеме са снажном патриотском тематиком: *Дијалој мртвих* и *Рушевине древне Спарте или долазак краља Оија у Грчку*. У обема се преплићу ликови из далеке прошлости са савременим херојима из рата за независност и призива се ускрснуће старе славе кроз покретање питања поновног рађања Олимпијских игара. Тако, у *Дијалоју мртвих*, Платонов дух посматра из подземног света модерну Грчку, запажа велики културни јаз који њу дели од оне античке, и са збуњеношћу пита: „Ако је ово Грчка где су *ваше* Олимпијске игре (...) *ваши* велики фестивали, позоришта, *ваше* мермерне статуе, где је то?“ (Young 1996, 3) – курзив мој. Замисли из домена поезије Суџос је читаву деценију износио јавно, у виду конкретних предлога о начину об-

нављања олимпијских такмичења, писао молбе грчкој влади, али оне нису наишле ни на какву подршку. Идеја која, како пише Д. Јанг, „није занимала никога другог осим самог визионара“ (Young 1996, 14), напослетку је привукла богатог трговца Евангелиса Запааса, који је, као и Суцос, био страствени патриота, посвећен настојањима да се античко наслеђе укључи у нову нацију. Запас је у потпуности подржао песникову олимпијску иницијативу, предлажући – у дугој двогодишњој преписци са краљем и владом – трајно оживљавање Олимпијских игара и нудећи да сам финансира како обнову античког стадиона на којем би се оне одржавале, тако и организацију такмичења и награде за победнике. Одговор који је на ту иницијативу добио од министра у грчкој влади Рангависа, у којем се каже да се „данашње нације не истичу као некада тако што имају најбоље тркаче и атлетичаре, него прваке у индустрији и пољопривреди“ (Young 1996, 15), веома добро илуструје недоумице и размислима око избора идентитета са којима се суочавала нова држава – оног који ће оживљавати време античке славе, или оног којим ће се хватати корак са савременим светом. Један део елите је, иако прихватајући античко наслеђе као део своје прошлости, очигледно схватао да дословно пресликавање древне Грчке на савременост није компатибилно нити изводљиво са истовременом модернизацијом друштва, и одбацивао је такве идеје као утопијске. На Запасову упорност, краљ Ото је напослетку, 1858. године, одговорио декретом којим се установљава национално такмичење под именом Олимпијске игре, са циљем да излаже и промовише грчке индустријске и пољопривредне производе, алате и машине, а у оквиру којег ће се одржавати и атлетске игре. Манифестација је одржана у јесен 1859. године на централном атинском тргу (радови на обнови стадиона још нису били завршени), али ни близу хиљаду излагача на изложби уметности, пољопривреде и индустрије¹⁶ ни присуство краља и краљице свечаном отварању нису могли да поправе слабу организацију, нити пак да значајније утичу на интересовање шире јавности, и ове игре су доживеле потпуни неуспех.¹⁷ Следеће агроиндустријско и спортско такмичење, једанаест година касније, било је нешто успешније, међутим, трећи и последњи покушај обнављања олимпијских такмичења у Грчкој, 1875. године, сасвим је пропао: цео програм трајао је укупно два и по сата, на стадиону који у међувремену није одржаван, са неуређеним стазама и трибинама зараслим у коров, уз учешће свега 24 спортисте, који су, како наводи Д. Јанг, неприпремљени и без основних знања о дисциплинама у којима су наступали, изазивали смех у публици (Young 1996, 47).

Интернационализација Игара

Убрзо ће, подстакнут Запасовим и Бруксовим идејама, на обнављању Олимпијских игара почети да се ангажује Пјер де Кубертен. Одлука Међународног олимпијског комитета, основаног на Париском конгресу 1894. године да

¹⁶ Видети *Exposition Universelle de 1867* (каталог), Paris 1867, 31.

¹⁷ Видети http://en.wikipedia.org/wiki/Olympic_Games.

се прве игре модерног доба одрже две године касније у Атини није, међутим, у Грчкој одмах примљена са одобравањем. Целом Де Кубертеновом пројекту, за који је добио подршку свих дванаест националних делегација – учесница конгреса, успротивили су се исте године грчка влада и Запасов Олимпијски комитет. Тешка финансијска криза и конфликтне политичке прилике у земљи биле су озбиљан, али не и једини разлог за одбијање улоге домаћина. Оно око чега се код једног броја Грка подигао снажан отпор била је, заправо, интернационализација Игара, на које су они сада, на крају XIX века, као на своје национално наслеђе, сматрали да полажу ексклузивно право (Ditchev 2002, 240).¹⁸ Занимљив обрт: за само неколико деценија Грци су се у потпуности уживели у улогу јединог наследника античке традиције, те је и помисао на то да и други на њу полажу „власничка“ права постала за многе неприхватљива. Једноставно, за тај део јавности и званичника, који је Олимпијске игре већ доживљавао као неотуђиви део свога (нео)хеленског идентитета, оне су могле да постоје само као грчка манифестација, као грчки „заштитни знак“, а у одбрани тога става позивали су се на чињеницу да су такве биле и у античком свету и у свим покушајима њихове обнове у савременој Грчкој.¹⁹ Са друге стране, како су етницитети постали доминанте категорије, те Грци по том основу постали наследници античке традиције, једини кључ по којем је сада Запад могао поново да успостави везу/право на античку Грчку (и допре до Олимпијских игара) давала је идеја интернационализма. Месецима је Димитрис Викелас, као председник Међународног олимпијског комитета и најближи Де Кубертенов сарадник, неуморно лобирао у грчком парламенту и пропагирао идеју интернационалног олимпизма, тврдећи да ће тек међународно учеће значити потпуно испуњење Запасовог сна. Својим „патриотским ентузијазмом“ успео је да убеди добар део јавности, чланове различитих политичких партија, и да добије подршку штампе, а изнад свега – подршку принца Константина, који је стао на чело Генералног комитета Олимпијских игара.²⁰ Све препреке за реализацију пројекта уклоњене су ступањем на дужност новог, про-олимпијског председника владе и великом сумом новца коју је донирао богати Грк Авероф (Averoff), тако да је 25. марта 1896. године грчки краљ, на одушевљење бројне публике, свечано отворио Олимпијске игре (Annions 1897, 55–59).²¹ Овога пута су велико интересовање домаће

¹⁸ Многи Грци, међу којима и они најбогатији, одбили су да донацијама помогну организацију такмичења, отворено исмевајући цео подухват (Philemon 1896, 20).

¹⁹ То је био став Запасовог Олимпијског комитета, који није желео да има ишта са интернационалним играма (Young 1996, 116). Супротна страна тврдила је, пак, да су и оне античке биле на неки начин „интернационалне“, јер су на њима учествовали такмичари из свих грчких земаља (Philemon 1896)..

²⁰ У говору одржаном на првом састанку тога тела, 1895. године, принц је поручио: „Наша је дужност да безрезервно прихватимо поверени нам задатак и да својим делима покажемо да разумемо значај интернационалног спортског такмичења, да нисмо заборавили традицију античке Грчке и да је славимо ништа мање него стране земље“ (Philemon 1896, 14).

²¹ 25. март је Дан независности Грчке. Церемонији је, као једини страни шеф државе, присуствовао и краљ Александар Обреновић.

јавности, похвале које су земље учеснице упутиле домаћинима за успешну организацију и права ерупција националног поноса, коју је изазвала победа грчког тркача у најважнијој античкој дисциплини – маратону, резултирали покретањем иницијативе да Атина постане перманентно седиште олимпијских такмичења (Annions 1897, 107). Олимпијски комитет је, међутим, истрајао на Де Кубертеновој идеји интернационализма, али је учињен одређени уступак Грчкој; нађено је компромисно решење,²² које се показало успешним и опстало до данас: грчки спортисти у свечаном олимпијском дефилеу марширају први, њена државна застава се подиже заједно са олимпијском заставом и заставом земље домаћина, бакља полази са Олимпа и тако даље, док је финансирање Игара и учешће на њима интернационално. Поверавање улоге домаћина другим државама омогућило је да сваки следећи град у симболичком смислу постане Атина, а Олимпијске игре – не само наслеђе Грчке или чак Европе, него наслеђе читавог света. Више деценија су Олимпијске игре биле првенствено ствар Европе, да би са Токијем 1964. оне заиста постале светске, не само зато што је први пут домаћин била једна азијска земља, него и зато што су те Игре, захваљујући телевизији, истовремено биле праћене практично на читавој планети.

Олимпијска традиција – понос кинеске нације

А 2008. године Атина се преселила у Пекинг, који је на указано поверење одговорио незапамћеном организацијом Олимпијских игара. У основи ефектног и беспрекорно изведеног програма отварања било је обележавање пет хиљада година кинеске културне традиције. У спектакуларном аранжману, пред очима света низале су се секвенце из кинеске историје, визуелни призори који евоцирају њену прошлост преплитали су се са модерним технолошким дизајном и сценским ефектима, показујући специфичности кинеске културе, њен развој и сусретање са западном цивилизацијом. Међутим, осим тог импресивног сценског приказа, мало шта у целом догађају, а и око њега, може да се доведе у везу са заиста дугим и богатим наслеђем Кине. Све што се између отварања и затварања Игара одвијало у том великом ритуалу у коме је учествовао читав свет – од његове структуре, преко такмичарског програма, спортских дисциплина и правила, свеукупне симболике, церемоније додељивања медаља, подизања застава, свирања химни, дефилеа нација, штафете, до саме манифестације као такве – у суштини је европска/западна инвенција, практично ниједан елеменат нема никакво упориште у кинеској историји. Мада је тема програма била обележавање хиљадугодишњег трајања кинеске културе, она на Играма није била стожер, него је европском наративу

²² Вероватно је део компромиса било и то што је Међународни олимпијски комитет у последњем тренутку преиначио своју одлуку и, уместо Париза, како је најпре било изгласано, за домаћина првих обновљених Игара изабрао Атину, а за председника МОК-а – Димитриса Викаласа.

придодата тек као врста декорације, или као зачин који је целом догађају дао и нешто кинеске боје и укуса. Кина је, дакле, у великој мери адоптирала овај европски концепт, али је унутар њега, прихватајући сва правила, успела да готово савршеном припремом позорнице, која се – не треба заборавити – зове *Олимпијске њпре*, и резултатима које су остварили њени спортисти остави све друге земље за собом. Успела је, дакле, напуштајући сопствену традицију, да постане ненадмашна у овој коју је усвојила.

У последњих неколико година, а поготову од како је Пекинг изабран за домаћина Игара, ова земља се тако убрзано и свеобухватно мења, да је поређење данашње Кине са оном од пре две-три деценије готово немогуће. Размере промена се, како уочава извештач *Времена*, „тешко могу описати а да то не звучи као минхаузенoвска прича“ (Pavlićević 2008, 69). У припремама да се на Олимпијским играма покаже у пуном сјају, кинеска престоница је постала највеће градилиште на свету: никле су велелепне зграде, права архитектонска ремек-дела, луксузни хотели, стадиони и спортске дворане, позоришта, промењена је читава саобраћајна инфраструктура у граду итд. Организатори су се потрудили и да смање загађеност ваздуха, вођена је и кампања промовисања цивилизованог понашања на јавним местима, таксисти су обучени да се споразумевају на енглеском итд. На организационом плану ово је заиста била велика победа домаћина. Слика која је пројектована у свет показивала је јаку, модерну Кину, спремну да у њему преузме водећу улогу. И она се, без сумње, убрзано примиче том месту. Истина, и поред економског, друштвеног и политичког напретка оствареног у веома кратком року, нова Кина није демократска земља; обећања о „сталном унапређивању процеса демократије и владавине права“ само су делимично испуњена – нешто због саме природе њеног политичког система, нешто свакако и због проблема са којима се земља у овој фази развоја суочава, карактеристичних и за друга транзициона друштва (неке промене, као што је отварање питања грађанских и политичких слобода, захтевају постојање средње класе која овде још није развијена).²³ Ипак, „Олимпијада, и све што се око ње дешавало, доказала је да је Кина (...) организованија, отворенија, умешнија и слободнија него икада раније“ (Pavlićević 2008a, 57). Била је то потврда да су три деценије отварања имале за резултат не само интегрисање Кине у свет, већ – по многим оценама – и преузимање доминације у њему.

Међутим, важно је нагласити да водећу позицију Кина не осваја тако што је самозаљубљено загледана у своју – несумњиво импозантну – прошлост или што покушава да наметне нека своја аутентична решења, него тако што

²³ Настајање грађанске класе прати и прихватање нових вредности и животног стила. Нове генерације економски добро стојећих Кинеза планирају како да својој деци осигурају место међу брзо растућом друштвеном елитом. Трка почиње рано, а нагласак данас није на идеологији него на вештинама и искуству који ће деци бити потребни у животу елите, какав се очекује да ће водити. Осим аспирација према најбољим америчким и европским универзитетима, с обзиром на снажну конкуренцију, деца из богатих породица похађају часове балета, тренирају голф, јахање, клизање на леду, скијање, чак и поло (French 2006).

без задршке преузима сва, па и најновија технолошка и научна достигнућа Запада, настојећи не само да држи исти ритам, већ да дометима свога развоја буде за корак испред свих, најбоља у игри која са њеном стварном традицијом нема много заједничког.

Усвајајући у свом развоју западни модел практично у свему, почев од комунистичке идеологије, као прве фазе њене вестернизације, преко либералне економије, па коначно до Олимпијских игара, Кина имплицитно преузима и европску причу о идентитету. Критичари, међутим, губе из вида размере искорака који је земља са тако богатом традицијом начинила током последњих деценија према Западу. Пригушена ароганција још увек живе колонијалистичке европске (под)свести сматра „нормалним“ и саморазумљивим то што се Кина добровољно „колонизује“ и што жели да у свему „личи на нас“. Западни поглед на свет и не примећује да се све промене у тој земљи (коликогод Кина била другачија, са ауторитарним режимом) одвијају по његовим стандардима: да она прихвата европске вредности и достигнућа, да су технологија, начин градње, „know how“, електроника, аутомобили, апарати итд. – западне инвенције, а не кинеске, да на Олимпијским играма нема ниједне спортске дисциплине која је настала на кинеском тлу, да се не такмиче западни спортисти у кинеским спортовима, него обрнуто, и да не славимо „ми“ кинеску прошлост, него Кинези славе и прихватају оно што је Европа умислила као своју прошлост. Зато су и сцене напада на олимпијски пламен по европским градовима, и срчаност којом су га бранили његови кинески чувари, коликогод разумљиве када су у питању експлицитни политички мотиви двеју страна, толико парадоксалне ако се упитамо чију традицију тај пламен представља, односно – ко ту чију традицију брани, а ко је напада. У том смислу, логично је и питање: када кинески спортисти надмаше у броју медаља све западне репрезентације у гимнастици, боксу или фудбалу, на пример, дакле у дисциплинама које нису настале у Кини него на Западу – чија је то победа, у ствари?

* * *

Са Олимпијским играма се, тако, део европске традиције сели у Кину, а прича која са њеном стварном прошлошћу нема никакве везе постаје сада и њено власништво. Међутим, колико Олимпијске игре нису део кинеске прошлости, толико оне на свом почетку нису биле ни део француске или немачке прошлости. Најпре је Европа „пронашла“ своје корене кроз причу о античкој Грчкој, а затим ју је успешно пренела прво модерним Грцима, а потом и остатку света, укључујући ту, на крају, и Кину. Очигледно је, дакле, да традиција није нужно непроменљива, статична, заувек задата и „зацементирана“. Она се, као што се и на овом примеру показује – производи, мења, преноси, усваја, трансплантира, и не мора да буде везана искључиво за средину у којој је настала, а ни за средину у којој је преузета.²⁴ Суштина је заправо у

²⁴ Да је преузимање и сељење традиција и идентитета више правило него изузетак, говори и сцена коју сам пре неколико година посматрала на улицама Њујорка. Обележавао се Велики

потенцијалу приче која из опредељења за неку традицију произлази, у томе шта она може да произведе, о чему нам говори данас, и у какву нас будућност води.

Литература

- Annions, Ch. 1897. *The Olympic Games B. C. 776 – A. D. 1896, Second Part: The Olympic Games in 1896*. Athens–London : H. Grevel and Co.
- Babić, Staša. 2008. *Grci i drugi*. Beograd: Clio.
- Beard, Mary and John Henderson. 2001. *Classical Art. From Greece to Rome*. Oxford: Oxford University Press.
- Benjamin, Walter. 2009. Provinzial–Museum, *Displayer 03*: 9–10.
- Ditchev, Ivaylo. 2002. The Eros of Identity. In *Balkan as Metaphor: Between Globalization and Fragmentation*, ed. D. I. Bjelić and O. Savić. Cambridge: MIT Press.
- Exposition Universelle de 1867* (каталог), Paris 1867.
- French, Howard W. 2006. Children of China’s Rich Learn How to Live Well. *The New York Times*, October 2, 2006.
- Gavrilović, Ljiljana. 2008. Museums and Geographies of (National) Power. *Гласник Етнографској инстџиуиуја САНУ* LVI(2): 37–50.
- Grupa autora. 1953. *Sculptures of the Parthenon*. London: The British Museum.
- Haskell, Francis and Nicholas Penny. 1998. *Taste and the Antique. The Lure of Classical Sculpture 1500–1900*. New Haven – London: Yale University Press.
- Herzfeld, Michael. 1987. *Anthropology Through the Looking – Glass. Critical Ethnography in the Margins of Europe*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Hitchens, Christopher. 1987. *The Elgin Marbles, Should They Be Returned to Greece*. London: Chatto and Windus.
- Honour, Hugh, 1968. *Neo-Classicism*. London: Penguin Books.
- Ко је ’Goran Ђorđević’? (Интервју са Г. Ђорђевићем). 2003. *Prelom* br. 5, god. III.
- Leppmann, Wolfgang. 1971. *Winckelmann*. London: Victor Gollancz Ltd.
- Малешевић, Мирослава. 2009. Пут олимпијског пламена: Пекинг као чувар култа античке прошлости европских нација. *Гласник Етнографској инстџиуиуја САНУ*, LVII (1).
- Merryman, John Henry. 1985. Thinking about the Elgin Marbles. *Michigan Law Review*, Vol. 83, No. 8.

петак и огромна поворка људи кретала се тим поводом средином једне од градских авенија. Предводник колоне носио је у рукама велики дрвени крст, а са мегафона су одјекивале речи молитве. У целој слици је посебно необично било то што су у процесји учествовали једино јужноамерички Индијанци, док су се ’бледолики’, без заустављања и не обраћајући пажњу, кретали тротоаром. Парадоксалност те сцене је у томе што је хришћанство било један од кључних инструмената поробљавања и колонизације становника претколумбовске Америке, а они који су покорени том религијом постали су њени страствени следбеници и данас главни носиоци обнове католичанства у Америци. А у вези са произвођењем и преузимањем идентитета и традиција треба се сетити такође да ни порекло хришћанства није европско, то јест да су сви ликови у тој причи настали на Блиском истоку.

- Pavličević, Dragan. 2008. Između jave i sna. *Vreme*, 26. VI 2008.
- Pavličević, Dragan. 2008a. Više od biznisa. *Vreme*, 04. IX 2008.
- Philemon, T. J. 1896. *The Olympic Games B. C. 776 – A. D. 1896, Second Part: The Olympic Games in 1896*. Athens – London: H. Grevel and Co.
- Plumb, J. H. 1959. The Grand Tou., *Horizon* vol. II, no. 2.
- Slapšak, Svetlana. 2007. *Mala crna haljina. Eseji o antropologiji i feminizmu*. Beograd: Centar za ženske studije.
- Yalouri, Eleana. 2001. *The Acropolis. Global Fame, Local Claim*. Oxford: Berg.
- Young, David C. 1996. *The Modern Olympics*. Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press.

Miroslava Malešević

Birth of Olympic Flame: Ancient Greece and European Identity (II)

Key words: adoring of the antiquity, national states, modern Greece, (neo)hellenic identity, Olympic Games.

The anti-Chinese protests that were organized throughout European cities following the route of the Olympic torch from Athens to Beijing, and the conflicts that erupted with strong emotions on both sides between the protestors and the Chinese citizens, will without a doubt remain a lasting memory of the 2008 Olympic games. Regardless of these protests' justified motives, there is a visible paradoxical role-switch in the scenes that circled the globe for months: the Olympic torch and Olympic idea, were being defended by China as a highest value and the source of their own past and identity, and attacked by the people (Europeans) on whose land that very idea had been created and nurtured for over a hundred years. How should these contradictory images be understood? How did it come to this- that the Chinese view themselves as the keepers of the Olympic tradition, that the pride of the Chinese nation, focused in that flame, gets hurt in attempts of European protestors to put it out?

The modern Olympic Games, founded in 1896, were one of the echoes of a centuries' long Western European fascination with the Antique. This phenomenon of the Antique admiration has brought about a redefining of the European civilization's past, the abandoning the biblical narrative and the gradual creation of a secular story that we call modern history, in which Greece and Rome have become the main references of origin. The same process influenced the formation of national states that perceive, apart from their own histories, a collective cultural origin in Ancient Greece. Of course, the Galls, Francs or Germans had little in common with ancient Greeks; but modern European nations unite this fictional image of the Antique with the firm belief that it is the source of their cultural identity. For instance, not only did the 18th century French and English believe that they

originated from ancient Greece, but they managed to successfully `sell` that story to modern Greeks, and later the entire world.

In that sense, it is impossible not to see a parallel with China today. As it adopted the Western model in almost every respect during the course of its development, starting with accepting the communist ideology in the early stages of its westernization, and then liberal economy, and finally the Olympics, China has implicitly adopted the European identity narrative. Critics, on the other hand, fail to see the magnitude of the discrepancy that this country with such a rich tradition has made towards the West in the last several decades. To the (still living) arrogant European colonial state of mind it goes without saying that China should want to be 'like us' and accept the Olympic tradition. This same arrogance fails to ask itself if, for instance, He Kexin's Olympic gold medal in gymnastics is a victory for China or for the West.

(Translated by Luna Đorđević)